

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-79-95>

УДК 657.6

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ВОДОПРОВІДНОЇ ГАЛУЗІ

FEATURES OF ACCOUNTING AND ANALYSIS OF RECEIVABLES OF MUNICIPAL ENTERPRISES IN THE WATER SUPPLY INDUSTRY

Приходько Ігор Павлович

доктор наук з державного управління, професор,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8630-2568>

Ковтун Наталія Віталіївна

студент,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-9805-6840>

Prykhodko Ihor, Kovtun Nataliia

Dnipro State Agrarian and Economic University

Стаття присвячена актуальним питанням щодо обліку дебіторської заборгованості у комунальних підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства. Визначено основні договірні засади щодо організації обліку. Розкрито особливості формування, обліку та види нарахування дебіторської заборгованості згідно законодавчих засад та наявних програмних продуктів, визначення простроченої заборгованості та інструменти для її погашення споживачами (дебіторами). Наведено порядок стягнення заборгованості за рішенням суду, призупиненням послуг та щодо списання безнадійної дебіторської заборгованості за рішенням вищого органу управління. Проведено аналіз структури заборгованості за житлово-комунальні послуги та регіонального розподілу заборгованості населення за послуги з централізованого водопостачання та водовідведення за 2 квартал 2025 року та виявлено області з найвищими та найнижчими рівнями боргів.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, водопостачання, водовідведення, споживач, дебітор, населення, реструктуризація боргу житлово-комунальні послуги, облік, погашення заборгованості.

The article highlights the organization of accounting for receivables in municipal water supply enterprises, as this is the main factor for the enterprise to make a profit. The functioning of such enterprises is quite complicated due to the constant growth of receivables, which in turn complicates the continuous provision of centralized water supply and wastewater services, which is critically important for the city. The department that deals with the accrual, accounting and collection of such debts is indicated. The main software products that will be able to ensure the accounting of receivables of enterprises for such a large number of debtors are analyzed. The regulatory and legal principles of concluding an agreement with consumers are considered, the main points of the agreement for accrual of debt for housing and communal services are given on the example of a typical agreement, i.e., calculations, accruals, accounting and identification of the consumer by personal accounts. Tools are proposed for ways to repay overdue receivables, such as concluding a debt restructuring agreement. Accrual rates are given for consumers who do not have a metering unit using the example of the Kyiv City Council. The procedure for submitting a claim to the court, which is sent by the legal department, and further actions after receiving a positive court decision for the enterprise are outlined. Actions aimed at ensuring the execution of the court decision and the return of the debt to the enterprise in full are considered. The debt includes unpaid debt for the last three years and court fees. Suspension of services is one of the ways to reduce the accrual of bad debts if the consumer does not respond to the above-mentioned repayment methods. After the statute of limitations has expired, the enterprise may write off bad debts, but only by decision of the higher management body. An analysis of the structure of debt for housing and communal services and the regional distribution of debt of the population for centralized water supply and wastewater services for the 2nd quarter of 2025 was conducted according to the official website of the State Statistics Service, and the regions with the highest and lowest debt levels were identified.

Keywords: accounts receivable, water supply, water disposal, consumer, debtor, population, debt restructuring, housing and communal services, accounting, debt repayment.

Постановка проблеми. У сучасних умовах особливої уваги потребує вдосконалення обліку та контроль дебіторської заборгованості у комунальних підприємствах водопровідної галузі, розробка ефективних інструментів щодо зменшення рівнів заборгованості та запровадження взаємодії з споживачами, щоб уникати прострочення платежів за надані послуги та безнадійної дебіторської заборгованості. Актуальним є правове регулювання договірних відносин між споживачем та надавачем послуг. На сьогоднішній день заборгованість за послуги водопостачання та водовідведення у порівнянні з іншими житлово-комунальними послугами складає вагомий відсоток, тому необхідно запроваджувати шляхи щодо її зниження, наприклад, заключення договору реструктуризації, подання до суду для примусового стягнення або призупинення (припинення) надання послуг. У раз неможливості стягнення з боржника можливо списати безнадійну заборгованість, що негативно вплине на підприємство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання обліку та управління дебіторською заборгованістю розглядалися у працях таких науковців, як Гончарук Н. Т. [1], яка висвітлює аналіз проблем функціонування житлово-комунального господарства в умовах військового стану та децентралізації влади. Автор зазначає, що підприємствам даної галузі характерні недостатній рівень оплати, хронічна збитковість та неефективне управління. Тому для вирішення даних проблем необхідно на законодавчому рівні прописати шляхи щодо управління даною галуззю та надати більше управлінських рішень саме органам місцевого самоврядування. Бізониц Д. В. [2] у своїй публікації вказує, що сучасна галузь житлово-комунальних послуг не має достатнього рівня кадрового забезпечення, має високий знос інженерних мереж, тому потребує удосконалення системи функціонування та діяльності державного управління, розвитку механізмів управління фінансовими ресурсами та покращення законодавчої бази. Собчишин В. М., Джангіров О. В., Драчук С. О. [3] у роботі пропонує розглянути управління дебіторською заборгованістю як комплекс стратегічних та оперативних заходів для контролю її стану. Автори продемонстрували як оптимізація умов кредитування покупців впливає на обсяги дебіторської заборгованості та фінансової стійкості підприємства. Ружинська Н. О. [4] аналізує заборгованість за житлово-комунальні

послуги у період воєнного стану та пандемії у розрізі областей та видів житлово-комунальних послуг, але не вказує шляхи щодо її зменшення. Дані дослідження аналізують в цілому методи управління дебіторською заборгованістю, але не визначено специфіку нарахування, обліку та шляхів зменшення дебіторської заборгованості у водопровідній галузі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Недостатньо приділено уваги до заборгованості за послуги з централізованого водопостачання та водовідведення, методи управління та процеси стягнення заборгованості саме у цій галузі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження організаційних, правових та облікових аспектів управління дебіторською заборгованістю у підприємствах водопровідного господарства, аналіз сучасного стану та шляхи мінімізації зростання заборгованості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дебіторська заборгованість є одним з найважливіших аспектів фінансового стану будь-якого підприємства, оскільки вона впливає на її прибутковість, платоспроможність та фінансову стабільність. Дебіторами у комунальних підприємствах водопровідної галузі виступають населення міста, комунально-побутові та бюджетні установи, організації та заклади, промислові підприємства та інші. Оплата за комунальні послуги здійснюється у наступному за звітний період місяцем.

У сучасних умовах облік дебіторської заборгованості на підприємствах водопровідно-каналізаційного господарства неможливий без спеціалізованого програмного забезпечення. Існує багато різних автоматизованих систем, які дозволяють вести розрахунок з кожним дебітором, облік та контроль за нарахуванням та платежів за послуги з централізованого водопостачання та водовідведення. На сьогоднішній день найкращою програмою для обліку є комп'ютерна програма «УКРБІЛІНГ», яка є як для юридичних, так і для фізичних споживачів. Програма забезпечує основні процеси обліку, такі як нарахування за послуги, формування рахунків, актів наданих послуг, актів звірок, облік оплати за надані послуги, нарахування щодо судових рішень та інформацію щодо кожного дебітора.

В основному на підприємстві виокремлюють окремі блоки у програмному продукті або навіть спеціально закуповують програму для обліку дебіторської заборгованості та винаймають цілий відділ, який займається нараху-

ванням та обліком платежів, наприклад, відділ збуту.

Першим етапом у процесі організації обліку згідно пункту 6 Правил надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 05.07.2019 № 690 [5], надання житлово-комунальних послуг здійснюється виключно на договірних засадах. Договори про надання житлово-комунальних послуг укладаються відповідно до типових договорів, затверджених Кабінетом Міністрів України. Типові договори підписуються з населенням (мешканцями багатоквартирних будинків та житлових приватних будинків), з юридичними особами (колективні споживачі та юридичні особи, ФОП). Згідно договору виконавець, тобто комунальне підприємство, має надавати послуги відповідної якості, затверджені Законом України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення» [6] та згідно державних санітарних норм, а споживач зобов'язується своєчасно та в повному обсязі оплачувати надані послуги за тарифами згідно законодавства. Основними пунктами щодо розрахунків вказано, що розрахунковим періодом для оплати послуг є календарний місяць, оплата послуг здійснюється не пізніше закінчення місяця, що настає за розрахунковим періодом, якщо інше не визначено договором, рахунки надаються у паперовому вигляді. За згодою уповноваженої особи рахунки можуть надаватися їй в електронному вигляді, зокрема шляхом доступу до електронних систем обліку розрахунків. Обсяг спожитих послуг визначається за показаннями вузла комерційного обліку, взятого виконавцем на абонентський облік. Особливостями обліку є те, що під час зняття лічильника нарахування 30 днів буде по середньому у розрахунку за попередній рік, після настання 30 днів нарахування здійснюється по нормі споживання, які вказані в попередньому законі.

Після заключення договору на кожного дебітора (споживача) присвоюється ідентифікаційний номер, тобто особовий рахунок, за яким здійснюється облік усіх нарахувань, платежів, передплат та боргів. Особовий рахунок для підприємств водопровідної галузі є основним обліковим елементом, що дозволяє точно та своєчасно відслідковувати всі взаємовідносини між споживачем та надавачем послуг. Завдяки цьому забезпечується індивідуальний підхід до кожного дебітора, що є

важливим для подальшої своєчасної оплати за фактично надані послуги.

У випадку виникнення простроченої заборгованості підприємство має можливість запропонувати споживачу інструменти для її погашення на прийнятних умовах. Тому споживач має право заключити договір реструктуризації заборгованості, за яким борг розбивається на частини та погашається протягом певного терміну, часто із застосуванням менших щомісячних платежів та без нарахування штрафів, що є проблемою отримання оплати дебіторської заборгованості наступного місяця після отримання послуг. Для заключення договору реструктуризації дебітор, тобто споживач, має надати повний пакет документів щодо власності та написати заяву. У деяких випадках, наприклад у Києві, договір можна оформити дистанційно, використовуючи електронний цифровий підпис або через месенджери. Важливо розуміти, що реструктуризація боргу не означає його списання, це лише зміна умов його погашення.

У разі несплати боргу підприємство має право подати позовну заяву до суду щодо примусового стягнення заборгованості. При цьому боржник повинен сплатити суму боргу, який накопичився за останні 3 роки, тобто за строком позовної давності, судові збори, інфляційні втрати та інші неустойки. На підприємствах, які надають житлово-комунальні послуги, функціонує юридичний відділ, який напряду працює з боржниками, готує позовні заяви, веде претензійно-позовну роботу та контролює процес повернення дебіторської заборгованості. Злагоджена робота цього підрозділу дозволяє підприємству оперативно реагувати на порушення платіжної дисципліни, мінімізувати фінансові ризики та забезпечувати стабільний грошовий потік, необхідний для безперебійного надання комунальних послуг.

У разі винесення судового рішення на користь підприємства та подальшої несплати боржником заборгованості, справу буде передано до органів Державної виконавчої служби України або спеціалізованому органу, тобто приватному виконавцю. Виконавча служба відкриває виконавче провадження на підставі виконавчого документу (рішення суду), після чого вживає заходів щодо примусового стягнення. Зокрема, виконавець має право накладати арешт на банківський рахунок боржника, заблокувати операції, пов'язані з грошовими коштами, здійснити опис або вилучення майна, а також ініціювати їх продаж через електронні торги. Такі дії спрямовані на забез-

печення виконання рішення суду та повернення заборгованості підприємству в повному обсязі. Тобто цей спосіб допомагає пришвидшити оплату щодо погашення заборгованості попередніх звітних періодів.

У випадку систематичної несплати за послуги з водопостачання підприємство має право тимчасово призупинити надання таких послуг боржнику. Це право передбачене чинним законодавством України. Зокрема, відповідно до Закону України «Про житлово-комунальні послуги» (стаття 26): «Виконавець комунальної послуги має право обмежити (припинити) надання відповідної комунальної послуги її споживачу незалежно від обраної моделі організації договірних відносин у разі непогашення в повному обсязі заборгованості за спожиті комунальні послуги протягом 30 днів з дня отримання споживачем попередження від виконавця» [7]. При цьому мають бути дотримані технічні можливості для відключення саме боржника без шкоди для інших споживачів. Постачання комунальних послуг, як правило, відновиться наступного дня після сплати заборгованості або заключення договору реструктуризації. Такі заходи є законним інструментом впливу на недобросовісних платників та стимулом до погашення заборгованості за спожиті послуги.

Є споживачі, які не мають вузла комерційного обліку, тому нарахування здійснюється згідно норм, затвердженими органами місцевої влади, тобто вищим органом управління комунальними підприємствами. Обсяг нарахування послуги за місяць залежить від кількості зареєстрованих осіб та типу будинку (багатоповерхові та приватні). Наприклад, згідно даних офіційного сайту Київської міської ради [8] норми споживання послуг з централізованого водопостачання та водовідведення у багатоквартирних будинках коливаються від 5,59 до 8,82 м.куб на одну зареєстровану особу на місяць, а у приватних житлових будинках – від 1,52 до 8,66 м.куб. у відповідності, що залежить від виду благоустрою житлового фонду. Тому для підприємства, яке надає послуги найвигідніше та найправильніше надавати послуги тільки тим споживачам, які мають лічильник (вузол обліку) та нараховувати лише за фактично надані послуги.

Списання безнадійної заборгованості є завершальним етапом роботи з боргами при неможливості стягнення заборгованості внаслідок закінчення строку позовної давності або ліквідації боржника. У комунальних під-

приємствах таке списання проводиться на підставі рішення керівництва або засновника (міської ради) згідно з наказом по підприємству. Таким чином, списання є виключно бухгалтерською операцією, що не звільняє боржника (дебітора) від сплати боргових зобов'язань, а також дозволяє підприємству вести облік з урахуванням реальної оцінки повернення коштів, не завищуючи активи та відображення не спотвореної фінансової звітності. Водночас наявність великого обсягу простроченої та безнадійної дебіторської заборгованості негативно впливає на фінансову стійкість і у свою чергу свідчить про наявність системних проблем у сфері житлово-комунальних розрахунків.

Для наочного розуміння масштабності даної проблеми розглянемо поточний стан заборгованості за житлово-комунальні послуги. Згідно сайту Державної служби статистики наведено суми заборгованості населення за житлово-комунальні послуги у 2 кварталі 2025 р. (рис. 1).

Згідно з даними Державної служби статистики України, у другому кварталі 2025 року заборгованість населення за житлово-комунальні послуги залишається значною та охоплює всі основні напрямки ЖКГ. Найбільший обсяг заборгованості спостерігається у сфері постачання теплової енергії та гарячої води – понад 35,2 млрд грн, а також за постачання та розподіл природного газу – 32,3 млрд грн. Заборгованість за постачання та розподіл електричної енергії становить 17,1 млрд грн, що також є суттєвим показником. Щодо водопровідно-каналізаційного господарства заборгованість населення за централізоване водопостачання та водовідведення сягнула 10,2 млрд грн. Це свідчить про значне навантаження на підприємства водопровідної галузі, які часто не мають достатніх ресурсів для оновлення інфраструктури та покриття поточних витрат через невчасне надходження коштів від споживачів.

За вищезазначеними даними видно, що заборгованість за послуги водопостачання та водовідведення займає вагомий частку (9,5% від загальної заборгованості) у масштабах країни. Цей показник свідчить про актуальність проблеми несплати саме у водопровідній галузі, яка потребує стабільного фінансування для забезпечення безперервного надання послуг, які є критично важливими для країни. Однак для більшого розуміння ситуації важливо проаналізувати регіональний розподіл заборгованості (рис. 2).

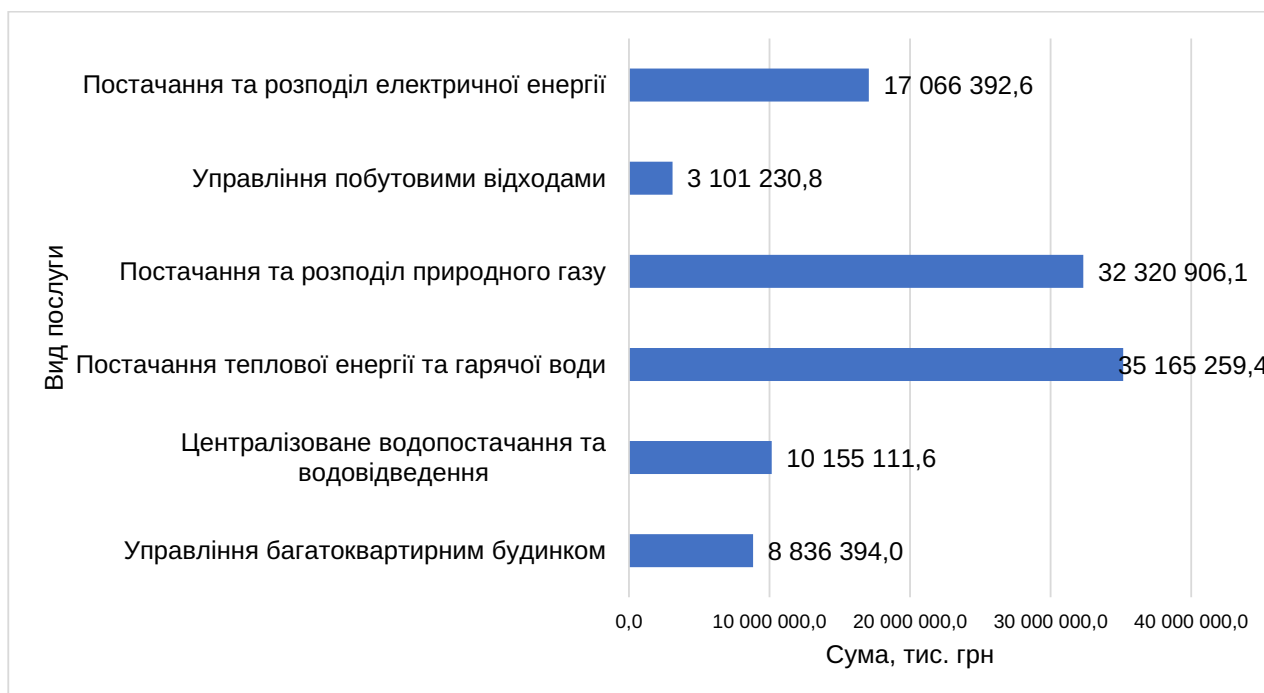

Рис. 1. Заборгованість населення за житлово-комунальні послуги за 2 квартал 2025 року

Джерело: сформовано на основі [9]

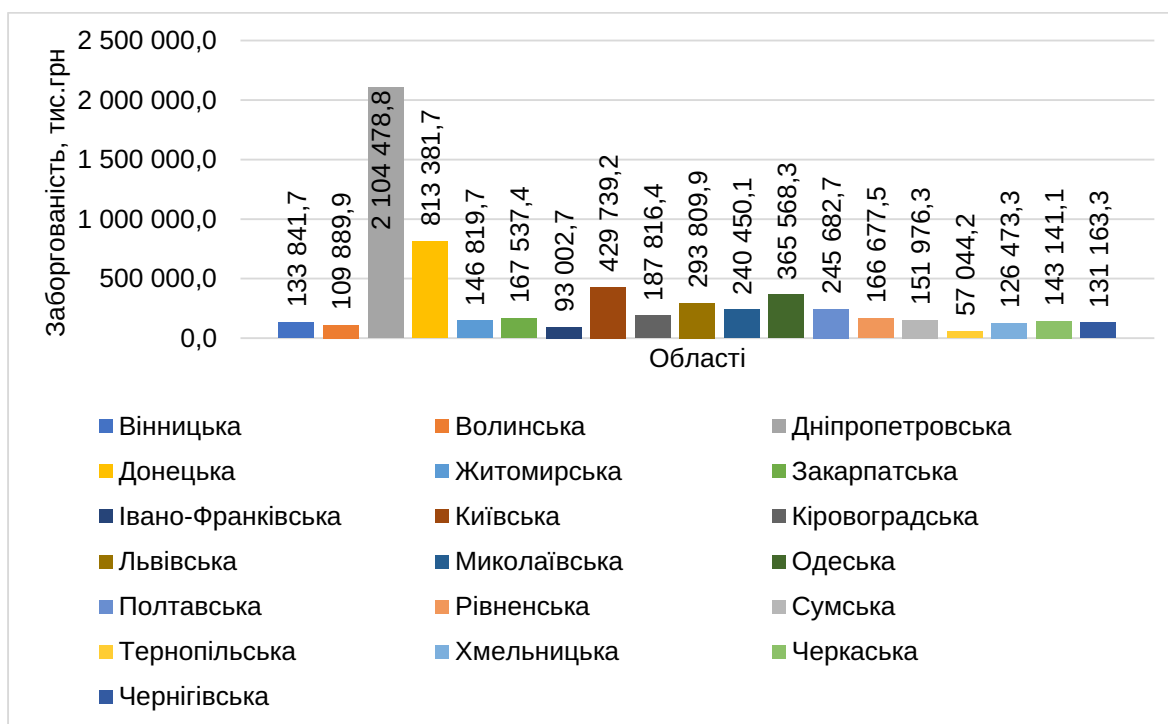

Рис. 2. Заборгованість за 2 квартал 2025 року за послуги водопостачання та водовідведення за областями

Джерело: сформовано на основі [10]

За даними Державної служби статистики України, у 2 кварталі 2025 року спостерігається суттєва різниця у рівнях заборгова-

ності населення за послуги централізованого водопостачання та водовідведення між регіонами. Найвищі обсяги заборгованості спо-

стерігаються у промислово розвинених та густонаселених областях, зокрема в Дніпропетровській (2 104 478,8 тис. грн), Донецькій (813 381,7 тис. грн), Київській (429 739,2 тис. грн) та Одеській (365 568,3 тис. грн) областях. Це може бути наслідком високої щільності населення, складної соціально-економічної ситуації або неефективної системи стягнення платежів. Натомість найменші показники заборгованості зафіксовано в менш урбанізованих регіонах, таких як Тернопільська (57 044,2 тис. грн), Івано-Франківська (93 002,7 тис. грн) та Волинська (109 889,9 тис. грн) області.

Висновки. Проблема обліку дебіторської заборгованості у комунальних підприємствах водопровідного господарства є багатогранною та потребує комплексного підходу. Необхідно

вдосконалювати облік, впроваджувати нові програмні забезпечення та сучасні системи контролю за розрахунками. У сучасних умовах підприємства даної галузі мають досить високу дебіторську заборгованість, тому необхідно вдосконалювати старі та впроваджувати нові методи стягнення заборгованості. Найпоширенішими методами є заключення договору реструктуризації або стягнення у судовому порядку. Якщо ці методи не будуть дієвими для дебітора, то необхідно призупинити послуги для запобігання нарахування безнадійної дебіторської заборгованості. Без впровадження даних методів підприємство є фінансово нестійким, що є загрозою для надання послуг населенню міста, адже комунальні підприємства є критично важливими, особливо у воєнний час.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гончарук Н. Т. Удосконалення управління розвитком житлово-комунального господарства українських міст в умовах децентралізації. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023 № 3(9). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-3\(9\)-194-207](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-3(9)-194-207)
2. Бізониц Д. В. Інститутції державного управління розвитком житлово-комунального господарства сучасної України: сутнісні та нормативно-правові засади. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2021. № 3. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/3_2021/38.pdf. (дата звернення: 19.10.2025).
3. Собчишин В. М., Драчук С. О., Джангіров О. Г., Домбровський А. Ю. Управління дебіторською заборгованістю підприємства з метою уникнення кризи неплатежів. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8320> (дата звернення: 19.10.2025).
4. Ружинська Н. О. Аналіз стану заборгованості населення за надані послуги перед підприємствами житлово-комунального господарства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-70>
5. Про затвердження Правил надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення і типових договорів про надання послуг з централізованого водопостачання та централізованого водовідведення: Постанова Кабінету Міністрів України. Київ. 2019. № 690.
6. Закон України «Про питну воду та питне водопостачання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14#Text> (дата звернення 10.10.2025)
7. Закон України «Про житлово-комунальні послуги». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text> (дата звернення 10.10.2025)
8. Офіційний портал Києва. Київська міська рада URL: https://kyivcity.gov.ua/npa/pro_zatverdzhennya_normativiv_pitnogo_vodopostachannya_ta_norm_spozhyvannya_poslug_z_tsentralizovanogo_vodopostachannya_postachannya_garyacho_vodi_tsentralizovanogo_vodovidvedennya_u_misti_kiyevi/unns4gc94h_kmda__194/
9. Заборгованість населення з оплати житлово-комунальних послуг за видами послуг. Архів 2025. Офіційний сайт Державної статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zf/zaborg/arh_zab_2025u.htm

REFERENCES:

1. Honcharuk N. (2023) Udoskonalennya upravlinnya rozvytkom zhytlovo-komunal'noho hospodarstva ukrayins'kykh mist v umovakh detsentralizatsiyi [Improving the management of housing and communal services development in Ukrainian cities under decentralization]. *Current issues in modern science*. No. 3(9). DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-3\(9\)-194-207](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-3(9)-194-207)
2. Bizonych, D. (2021) Instytuttsiyi derzhavnoho upravlinnya rozvytkom zhytlovo-komunal'noho hospodarstva suchasnoyi Ukrayiny: sutnisni ta normatyvno-pravovi zasady [Institutions of public administration for the development

of housing and communal services in modern Ukraine: essential and regulatory and legal principles]. *Public administration: improvement and development*. No. 3. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/3_2021/38.pdf.

3. Sobchyshyn V., Drachuk S., Dzhangirov O., Dombrovsky A. (2020) Upravlinnya debitors'koyu zaborhovanistyu pidpryemstva z metoyu unyknennya kryzy neplatezhiv. [Management of receivables of an enterprise in order to avoid a non-payment crisis]. *Effective economy*. No. 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8320>

4. Ruzhynska N. (2024) . Analiz stanu zaborhovanosti naselennya za nadani posluhy pered pidpryemstvamy zhytlovo-komunal'noho hospodarstva v umovakh voyennoho stanu [Analysis of the state of indebtedness of the population for services provided to housing and communal services enterprises under martial law]. *Economy and Society*. No. 61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-70>

5. Pro zatverdzhennya Pravyl nadannya posluh z tsentralizovanoho vodopostachannya ta tsentralizovanoho vodovidvedennya i typovykh dohovoriv pro nadannya posluh z tsentralizovanoho vodopostachannya ta tsentralizovanoho vodovidvedennya [On approval of the Rules for the provision of centralized water supply and centralized wastewater services and standard contracts for the provision of centralized water supply and centralized wastewater services]. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine. Kyiv. 2019. No. 690.

6. Law of Ukraine "Pro zhytlovo-komunal'ni posluhy Pro pytnu vodu ta pytne vodopostachannya [On Drinking Water and Drinking Water Supply]". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2918-14#Text>

7. Law of Ukraine "Pro zhytlovo-komunal'ni posluhy [On Housing and Communal Services]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2189-19#Text> (access date 10.10.2025)

8. Ofitsiynyy portal Kyieva. Kyiv's'ka mis'ka rada [Official portal of Kyiv. Kyiv City Council]. URL: https://kyivcity.gov.ua/npa/pro_zatverdzhennya_normativiv_pitnogo_vodopostachannya_ta_norm_spozhyvannya_poslug_z_tsentralizovanogo_vodopostachannya_postachannya_garyacho_vodi_tsentralizovanogo_vodovidvedennya_u_misti_kiyevi/unns4gc94h_kmda__194/

9. Zaborhovanist' naselennya z oplaty zhytlovo-komunal'nykh posluh za vydamy posluh. Arkhiv 2025. [Debt of the population for payment of housing and communal services by type of service. Archive 2025]. Official website of the State Statistics Service of Ukraine. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zf/zaborg/arh_zab_2025u.htm